

AUGUSTINS FILOSOFISKE DIALOGER

BIND 1

Mod akademikerne

Et lykkeligt liv

Verdensordenen

En e-bog fra

Se flere titler på www.Eksistensen.dk

Denne e-bog indeholder et digitalt vandmærk. Der er ved dit køb indlejret et digital mærke, som kan vise tilbage til dig som køber. Du skal derfor passe på, at andre personer ikke får adgang til en kopi af din fil, da du vil stå som ansvarlig.

AUGUSTINS
FILOSOFISKE
DIALOGER

BD. 1

Mod akademikerne
Et lykkeligt liv
Verdensordenen

OVERSÆTTELSE:

T O R B E N   D A M S H O L T

Augustins filosofiske dialoger, bind 1
Mod akademikerne. Et lykkeligt liv. Verdensordenen.
Originaltitler: *Contra academicos. De beata vita. De ordine*
Oversættelse Torben Damsholt

© Eksistensen 1999

2. udgave 2017

ISBN 978 87 410 0353 5

Omslag: Bente Jarlhøj

Bogen er sat med Palatino

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk, printning eller anden gengivelse af denne e-bog eller dele heraf er kun tilladt i overensstemmelse med overenskomst mellem Undervisningsministeriet og Copy-Dan eller med forlagets skriftlige samtykke. Enhver anden gengivelse er ikke tilladt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget herfra er korte uddrag til brug i anmeldelser

Udgivet med støtte fra ANIS-fonden

Eksistensen
Frederiksberg Allé 10
DK-1820 Frederiksberg C.
tlf. 3324 9250
www.Eksistensen.dk

INDHOLD

Indledning	7
Indholdsoversigt	15
Mod akademikerne	17
1. bog	19
2. bog	39
3. bog	59
Et lykkeligt liv	95
Verdensordenen	123
1. bog	125
2. bog	148
Noter	189

INDLEDNING

Augustin (354-430) indtager en central plads både i kristendommens og i tænkningens historie. Mere end nogen anden har han præget den syntese af antik filosofi og bibelsk teologi, der kom til at dominere den vesteuropæiske middelalder; under reformationen og modreformationen var hans direkte indflydelse af afgørende betydning, og i det 20. århundrede har beskæftigelsen med hans forfatterskab været intens og drevet af flere forskellige faglige interesser. Ved indgangen til dette forfatterskab står de syv filosofiske dialoger som en selvstændig gruppe fra årene omkr. 390. De repræsenterer Augustins første forsøg på at udtrykke sine nyvundne erkendelser, endnu helt i antikkens tradition. Den kristne nyplatonisme, de er båret af, vedblev at være grundstammen i hans filosofi, men i dialogerne kan man følge dens tilblivelse i forbindelse med de emner, som tages op: muligheden for erkendelse, livsværdier, bevidstheden, det onde osv. I de tre første dialoger, *Contra academicos*, *De beata vita* og *De ordine*, som udgør det foreliggende bind, har dialogen karakter af virkelig samtale med flere deltagere, og både tiden og stedet spiller en rolle. Deres baggrund skal derfor kort opridses.

Augustins livshistorie er velbelyst. Indledningerne til de tre første dialoger giver betydningsfulde oplysninger, og et mere sammenhængende billede er tegnet i hans berømte *Bekendelser*, der er skrevet godt ti år senere. Dette værk udgav jeg i 1988 i uforkortet dansk oversættelse (Skt. Ansgars Forlag). Augustin var født i byen Tagaste i den romerske provins Numidien, nu Souk Ahras i Algeriet. Hans far Patricius tilhørte byens råd, men var ikke særlig velsitueret, så det var problematisk, om sønnen kunne gennemføre den videregående uddannelse, som hans evner gav mulighed for, og som kunne føre til en karriere i samfundet. Men byens rige mand Romanianus trådte til og sikrede Augustins ophold i Karthago, hvor han studerede retorik i årene 371-5. I denne periode fandt hans første »omvendelse« sted, da han stiftede bekendtskab med Marcus Tullius Ciceros, nu tabte, filosofiske dialog *Hortensius*, hvor hovedindholdet har været en opfordring til filosofi som vej til et lykkeligt liv. Det blev

Augustins ledetråd, og den varige betagelse af Cicero er tydeligt mærkbar i dialogerne, især i de tre første.

I forhold til kristendommen er Augustins udviklingshistorie blevet betegnet som den første »moderne«, idet hans hjem var præget af moren Monnicas folkelige fromhed, som han i sin ungdom distancerede sig fra; først i midten af 380'erne nåede han til at tilslutte sig denne religion på et højere intellektuelt niveau. Undervejs havde han været under påvirkning fra to højst forskellige livsanskuelser: den gnostisk-dualistiske manikæisme og den skeptiske form for platonisme, der i antikken betegnedes som det nyere akademi; den sidste har en central placering i Ciceros filosofiske værker. Faserne i hans udvikling falder til en vis grad sammen med hans rejser, idet han efter endt uddannelse først virkede som retoriklærer i fødebyen et år, derefter i årene 376-83 i Karthago og igen en kort periode i Rom. I årene 384-6 havde Augustin ansættelse i den vestromerske kejsers residensby Milano som byens officielle taler og retoriklærer, og det var her han stiftede bekendtskab med tidens nyplatoniske strømning, dels i biskop Ambrosius' prædikener med deres allegoriske bibeludlægning, dels ved omgang med en kreds af intellektuelle lægmænd, hvortil bl.a. Mallius Theodorus og Zenobius hørte. Her fik Augustin også skrifter af Plotin og Porfyrios til låns i latinsk oversættelse.

Det afgørende gennembrud, som skete i sommeren 386, er skildret i *Bekendelser* som en beslutningskrise, hvis udgang blev, at Augustin nedlagde sit retor- og lærerhverv og opgav enhver ambition om videre social opstigning gennem et planlagt rigt ægteskab for at samle sig om et asketisk liv som filosofisk forfatter. Dette havde igennem flere år stået for ham og en kreds af venner som et fjernt ideal, men forskellige påvirkninger resulterede i, at han nu virkelig gjorde det. Medvirkende hertil var en (måske psykosomatisk) lidelse i luftvejene, der omtales i *Bekendelser*, og som i dialogerne indtager en central plads i begivenhedsforløbet. Ved vinhøstferiens begyndelse i slutningen af august forlod Augustin Milano og tog ophold på landejendommen Cassiciacum, formentlig nord for byen på Alpernes sydskråninger. Ejendommen tilhørte hans ven og kollega grammatikeren Verecundus, som beredvilligt stillede den til rådighed for Augustin og den kreds, som fulgte med, nemlig hans mor Monnica, hans 14-årige, uægteskabelige søn Adeodatus, broren

Navigius og de to fætre Lastidianus og Rusticus, der muligvis især har været til nytte ved den bestyrelse af ejendommens drift, som øjensynlig fulgte med opholdet; endvidere Augustins ven og tidligere elev Alypius, som var slægtning af Romanianus, samt sidstnævntes søn Licentius og en anden ung mand Trygetius, disse to som privatelever. Det er i dette selskab på villaen Cassiciacum, de tre dialoger holdes.

I *Bekendelser* skriver Augustin om de litterære værker, som han tog fat på under opholdet, nemlig foruden de tre her foreliggende *Soliloquia* (*Enetaler*, se det følgende bind), at de »stod i din (dvs. Guds) tjeneste, men åndede dog stadig noget af hovmodets skoleluft«. Det er unægtelig karakteristisk, at Augustin her optræder som lærer, først og fremmest over for de to elever, der bliver opøvet i filosofisk diskussion, i rettesat og opmuntret, og som tilsidst, i slutningen af *Verdensordenen*, får opstillet et encyklopædisk studieprogram. Det er især *Mod akademikerne* og *Verdensordenen*, der har dette skolepræg, og i dem begge træder Alypius på et senere tidspunkt ind som Augustins mere jævnbyrdige diskussionspartner. I *Et lykkeligt liv* er situationen lidt anderledes. I denne dialog inddrages alle stedets beboere bortset fra den fraværende Alypius. Det er imidlertid Augustin selv, der i alle tre dialoger holder den afsluttende længere tale af belærende karakter, som hørte genre til.

Emnerne er centralt filosofiske. Med sine nyvundne indsigter er det nærliggende for Augustin at begynde med at gøre op med det standpunkt, han hidtil har stået på, det skeptiske. I dialogen *Mod akademikerne* drejer det sig derfor om spørgsmålet, om sand erkendelse overhovedet er mulig. Ved at lade de to unge diskutere uden at komme nogen vegne opnår Augustin i første omgang, at både de og læseren erfarer, at der er brug for en helt ny tænkning. I deres spilfægteri kommer de nær på den konklusion, som de dog ikke selv kan drage, at man ikke kan tage fejl i alt, den totale tvivl umuliggør sig selv. Derefter argumenterer han selv for, at den rene logik er lige så sikker som den rene matematik, der lærer, at $2 + 2 = 4$. Men tilsidst giver han en oversigt over den platoniske skoles historie, baseret på antagelsen af, at den hele tiden har bevaret en hemmelig visdom, som ikke måtte komme til de materialistiske stoikeres kendskab, men som atter er kommet frem i nyplatonismen. Til dette afsnit løn-

ner det sig sideløbende at læse en moderne filosofihistorisk oversigt.

I *Et lykkeligt liv* drejer det sig om at komme til klarhed om, at det er visdommen alene, der er mål for den menneskelige tilværelse. For Augustins filosofisk baserede kristendomsforståelse er det afgørende, at visdommen opfattes som identisk med Gud selv, og at filosofi ordret betyder kærlighed til eller stræben efter visdom. Anledningen til at diskutere *Verdensordenen* er en tilsyneladende tilfældighed, og dialogen tager det store spørgsmål op, om noget overhovedet kan være tilfældigt, eller om alt styres og ordnes af skaberens forsyn og plan, det tilsyneladende onde såvel som det gode. Drøftelsen munder imidlertid ud i, at Augustin peger på to veje til sandhedserkendelse: autoritetens, dvs. at følge kirkens lære, og fornuftens, som forudsætter et grundigt studium af alle videnskaber.

De tre dialoger har stor indbyrdes sammenhæng, og de overlapper hinanden kronologisk, således at *Mod akademikerne* 1. bog er den tidligste; derefter følger *Et lykkeligt liv*, så *Verdensordenen* 1. bog, og tilsidst *Mod akademikerne* 2.-3. bog og *Verdensordenen* 2. bog; for disse sidstes vedkommende synes det at fremgå, at diskussionerne holdes sideløbende. Alypius forlader Cassiciacum tidligt i *Mod akademikerne* og er fraværende i hele *Et lykkeligt liv* og *Verdensordenen* 1. bog – hvor også Navigius er bortrejst, de er begge i Milano – men han er tilbage i de senere bøger af de to dialoger, som afsluttes sidst. En nærmere datering må gå ud fra *Et lykkeligt liv*, der angiveligt bliver drøftet i løbet af tre dage, begyndende på Augustins fødselsdag den 13. november; men i øvrigt må tidsangivelser som »en uges tid« og »et par dage« ikke presses for meget. Under alle omstændigheder er den litterære udformning sket senere, om end før selskabet samlet rejste tilbage til Milano i februar-marts 387.

Ved slutningen af sit forfatterskab skrev Augustin det ejendommelige *Retractationes* (*Tilbagekaldelser* eller *Revisioner*), hvori han opregner og kommenterer alle sine tidligere værker i kronologisk rækkefølge. Dets tre første kapitler er viet de tre dialoger i det foreliggende bind. Her hedder det: »Da jeg havde vendt denne verdens lyster ryggen, både dem, jeg havde fået opfyldt, og dem, jeg ønskede at opfylde, og havde begivet mig til hvilen i et kristent liv, da skrev jeg allerførst, mens jeg endnu ikke var døbt, *Mod akademikerne* eller *Om akademikerne* for at fjer-

ne deres argumenter fra min bevidsthed med så store fornuftsgrunde, som jeg kunne, fordi de også gjorde indtryk på mig. Disse argumenter får mange til at opgive håbet om at finde sandheden og forhindrer den vise i at bifalde nogen ting og i det hele taget i at godkende noget, selv om det er tydeligt og sikkert, fordi alt forekommer dem selv dunkelt og usikkert. Det skete med Guds nådige hjælp« (*Retr.* 1,1,1).

Det følgende kapitel begynder: »Det gik sådan, at jeg skrev bogen om *Et lykkeligt liv*, ikke efter bøgerne om akademikerne, men ind imellem dem. Den blev nemlig til i anledning af min fødselsdag og blev gjort færdig i løbet af tre dages diskussion, som det tilstrækkeligt fremgår af den selv. I denne bog blev vi, som foretog undersøgelsen sammen, enige om, at der ikke findes noget lykkeligt liv bortset fra en fuldkommen erkendelse af Gud. I mit eget eksemplar af denne bog har jeg ganske vist fundet, at den var afbrudt og manglede ikke så lidt, og sådan er den også blevet beskrevet af nogle af brødrene. Hidtil har jeg ikke fundet et fuldstændigt eksemplar hos nogen, som jeg kunne bruge til denne revision« (*Retr.* 1,2). Endelig hedder det: »På samme måde skrev jeg også de to bøger om *Verdensordenen* ind imellem dem, der handler om akademikerne. Deri behandles det store spørgsmål, om det guddommelige forsyns orden indeholder alt, både godt og ondt. Men da jeg indså, at det var et svært emne at forstå, som kun meget vanskeligt kunne føres igennem, så de, jeg drøftede det med, kunne forstå det, så foretrak jeg at tale om en studieordning, hvorved man kan gå frem fra det legemlige til det ulegemlige« (*Retr.* 1,3,1). Augustins de-tailkommentarer til de tre dialoger anføres i noterne.

Forbilledet er stadig Cicero. Ikke mindst svarer både form og indhold til den gruppe af sidstnævntes filosofiske skrifter fra 45-44 f. K., hvor han også diskuterer med sine venner i landlige omgivelser, nemlig den tabte *Hortensius*, *Academici libri* og *De finibus bonorum et malorum*. Man må nødvendigvis overveje, om den literære afhængighed går så vidt, at Augustins dialoger helt igenem er fiktive skrivebordsarbejder. Herimod kan anføres den stadige henvisning til, at der bliver taget stenografisk referat; men også dette kunne være fiktion. Tungere vejer efter min mening tilegnelserne, hvormed Augustin oversender værkerne til sine venner og velyndere. Især Romanianus får *Mod akademikerne* som et referat af den undervisning, sønnen Licentius nyder

godt af. Det forhold, at der er en ny indledning til 2. bog, taler for øvrigt for, at 1. bog oprindeligt har været selvstændigt affattet og afsendt. Der er imidlertid under alle omstændigheder sket en litterær gennemarbejdelse af dialogerne, som bl.a. viser sig i de næsten naive henvisninger til en tidligere »bog« i direkte tale.

I de senere filosofiske dialoger forsvinder det autentiske præg, men her hører det med. Ikke mindst i *Verdensordenen* er de små indskudte træk fra dagliglivet på landstedet betydningsfulde, eller de får tillagt betydning: vandets rislen i afløbsrenden, spidsmusene, hanekyllingerne og Licentius' salmesang på latrinet bliver alle eksempler på den altomfattende orden og sammenhæng i tilværelsen, der i indledningen sammenlignes med en mosaik, senantikkenes mest udtryksfulde kunstform. Også Augustins samtalepartnere fremtræder som sikkert skitserede, individuelle portrætter: den letbevægelige Licentius og den mere sindige Trygetius, den ironiske verdensmand og fortrolige Alypius, den fåmælte, lidt kontrære Navigius og den djærvt fromme Monnica – alle indirekte karakteriserede. I de senere dialoger er dette realistiske præg opgivet, og med den programatiske dialog *De magistro* (*Læreren*) afsluttede Augustin hele denne del af forfatterskabet for at koncentrere sig om direkte belæring. Nævnes må det dog, at han for at opfylde studieprogrammet fra *Verdensordenen* tog fat på at skrive om de frie fag allerede i foråret 387 under opholdet i Milano. Forbilledet er her Ciceros samtidige, den lærde Marcus Terentius Varro. Af Augustins projekt blev i første omgang kun *Grammatikken* færdigt, men værket gik tabt. De øvrige fag blev påbegyndt, men kun *Musikken* blev færdigskrevet i 6 bøger efter tilbagekomsten til Afrika i 388. Dette værk, som falder uden for de egentlige filosofiske dialoger, er indgående behandlet i Jørgen I. Jensen: *Sjælens musik. Musikalsk tænkning og kristendom hos Augustin* (Gyldendal 1979).

Til de tre følgende dialogers fælles præg hører i øvrigt de fyldige indledninger med tilegnelser til de personer, som Augustin ønskede at takke og knytte sit navn til, Romanianus, Theodorus og Zenobius. Den førstes fortjenester i forbindelse med Augustins uddannelse og tidlige karriere anføres i fortalen til *Mod akademikerne* 2. bog (2,3 f.). I tiden før den endelige beslutning i sommeren 386 havde Augustin og hans venner leget med tanken om at danne et filosofisk kollektiv, som Romanianus' delta-

gelse skulle sikre økonomisk; men tanken var strandet på, at de potentielle deltagere enten var gift eller ikke var parat til at opgive et samliv med kvinder. Af *Bekendelser* fremgår det også, at Romanianus ligesom andre venner havde fulgt Augustin i hans tilslutning til skiftende religiøse standpunkter, ikke mindst det manikæiske. I 386 var han midt i en langvarig juridisk proces ved kejserens domstol i Milano.

Flavius Mallius Theodorus var en højtstående embedsmand, som tilhørte kredsen af kristne nyplatonikere i Milano. I *Bekendelser* er han ikke omtalt, medmindre han skulle være identisk med den »skrækkeligt opblæste og indbildske mand«, som lånte Augustin nogle af nyplatonikernes skrifter. I 386 var han beskæftiget med en litterær virksomhed svarende til Augustins, men da *Bekendelser* blev skrevet, var Theodorus vendt tilbage til det politiske liv, og i 399 nåede han konsulatet. Om Zenobius vides ikke mere, end der fremgår af *Verdensordenen* og Augustins samtidige brev til ham (*Ep.* 2), der begge henviser til en løbende diskussion; han må have tilhørt den samme kreds af højt kultiverede, religiøst og filosofisk interesserede lægmænd, som Augustin i disse år søgte at blive regnet med til.

De filosofiske dialoger giver et direkte indblik i Augustins stadi i disse gennembrudsår, samtidig med at de kaster lys over senantikkenes almindelige kultur og undervisningsvæsenet i det latinske vesten. Sproget er klassisk latin, og stilen er helt præget af traditionen. Senere skulle Augustin medvirke til at forny den indefra, men her er han stadig klassikernes lærling. Modsæt *Bekendelser* rummer disse første dialoger kun få bibelcitater, men desto flere direkte og indirekte eksempler på fortrolighed med de latinske klassikere, foruden Cicero især Sallust, Terents og Vergil. Disse fire udgjorde grundstammen i skolernes grammatikundervisning og har i stor udstrækning været lært udenad. Bemærk også, at når de to elever Licentius og Trygetius ikke er beskæftiget med filosofiske øvelser, gennemgår de Vergil bog for bog og formentlig ord for ord.

Tekstgrundlaget for min oversættelse er R. Jolivets udgave i Bibliothèque Augustinienne bd. 4 (1939), for *Et lykkeligt livs* og *Verdensordenens* vedkommende sammenholdt med J. Doignons nyudgave i samme serie (1986). Jeg har endvidere haft nytte af de fyldige indledninger og kommentarer i *Augustins Philosophische Frühdialoge* ved B.R. Voss, I. Schwarz-Kirchenbauer og W.

Schwarz (Artemis Verlag 1972). Tekstens inddeling i bøger er oprindelig. Den er senere inddelt i kapitler, først lidt længere i den middelalderlige håndskrifttradition, senere i kortere kapitler i Mauriner-udgaven. De enkelte afsnit nummereres derfor med to tal.

Mit oversætterarbejde blev påbegyndt under ideelle formål, som vel *mutatis mutandis* kan sammenlignes med Augustins på Cassiciacum, nemlig på klosteret San Cataldo i Syditalien, hvor *De ordine* blev oversat i en sollys maj måned 1997. Jeg takker Københavns og Vartov Valgmenigheder og Institutionen San Cataldo, som tilsammen gav mig denne mulighed.

Torben Damsholt

INDHOLDSOVERSIGT

Mod akademikerne

- 1. bog: Indledning (1,1-4). Diskussion om nødvendigheden af at søge sandheden (2,5-4,10). Definitioner af fejltagelse og af visdom (4,11-8,23). Sammenfatning (8,24-25).
- 2. bog: Ny indledning (1,1-3,9). Fremstilling af den akademiske skepsis (4,10-6,15). Diskussion om sandsynlighed (7,16-10,24). Uddybelse af ordenes betydning (11,25-13,30).
- 3. bog: Diskussion om erkendelse af visdom (1,1-6,13). Gendrivelse af det skeptiske standpunkt (7,14-16,36). Fremstilling af den platoniske tradition (17,37-20,43). Slutning (20,44-45).

Et lykkeligt liv

Indledning (1,1-5). Visdom og lykke (2,6-16). »At have Gud« (3,17-22). Lykke som åndelig fylde (4.23-36).

Verdensordenen

- 1. bog: Indledning (1,1-2,5). Natlig samtale om årsagssammenhæng (3,6-5,14). Forsynet og det onde (6,15-7,21). Mellemstykke (8,22-26). Diskussion om verdensordnens væsen (9,27-11,33).
- 2. bog: Genoptaget diskussion om verdensordenens sammenhæng med Gud (1,1-7,23). Fremstilling af fornuftens og autoritetens veje til erkendelse af verdensordenen (7,24-11,34). De frie fag udledes af fornuften (12,35-16,44). Slutning på Augustins tale om studieordningens betydning (17,45-20,52). Samlet slutning (20,53-54).

MOD AKADEMIKERNE

1. BOG

1.1 Kære Romanianus. Dyden giver ikke slip på nogen; men gid den havde lige så stor kraft til at rive et menneske ud af skæbnens modstræbende klør, når han har anlæg for den!¹ Så ville den bestemt have lagt sin hånd på dig nu og erklæret dig for sin retmæssige ejendom. Den ville have sat dig i besiddelse af de virkelig sikre goder og ville end ikke have ladet dig være afhængig af heldige tilfælde. Men det er jo sådan indrettet, enten fordi vi fortjener det, eller af naturnødvendighed, at visdommen slet ikke kan få den guddommelige bevidsthed, som er i os dødelige, ind i sin trygge havn, hvor den hverken ville blive bevæget af skæbnens modvind eller dens medbør, medmindre skæbnen selv blæser den derind – man kan så kalde det for held eller uheld.² Nu kan vi ikke gøre andet for dig end at bede til den Gud, som har omsorg for disse ting, om at han vil give dig tilbage til dig selv, og sådan på en nem måde til os, og om at han engang vil lade det sind i dig, som så længe har trængt til at få vejret, komme ud i den sande friheds friske luft. Måske er nemlig det, der almindeligvis kaldes for skæbne, underlagt en skjult verdensorden, og hvad vi kalder tilfælde, er jo kun de forhold, der har en ukendt mening og årsag. Måske sker der intet, som er belejligt eller ubelejligt i enkeltheder, uden at det passer og stemmer med helheden. Denne anskuelse er blevet udtalt af orakler med de mest frugtbare lærdomme, og den ligger milevidt fra profane menneskers indsigt. Den lover den filosofi, som jeg indbyder dig til, at bevise for sine sande elskere. Derfor må du ikke foragte dig selv, selv om der sker meget for dig, som er din bevidsthed uværdigt. For hvis det guddommelige forsyn udstrækker sig til os, hvilket vi slet ikke skal tvivle på, tro mig, så *må* det gå til med dig, som det går. Du trådte jo ind i det menneskeliv, der er så fuldt af alle slags fejl, med hele din store begavelse, som jeg altid har beundret, lige fra din første ungdom, hvor fornuften træder usikkert og snubler; og da blev du oversvømmet af en bølge af rigdomme, der var begyndt at hvirvle dig med i fristelsernes malstrøm i den alder, hvor bevidstheden med iver søger skønhed og hæder – hvis altså ikke de omtalte

vindstød fra en såkaldt ugunstig skæbne havde revet dig ud, da du var på nippet til at gå under.

1.2 Dengang afholdt du dyrekampe med bjørne og andre skuespil, som aldrig før var set af borgerne i vores by, og de gav dig altid et bragende bifald i teatret. Tåbelige mennesker, som der er en umådelig mængde af, løftede dig mod himlen med deres enstemmige skrig. Ingen vovede at være din uven. Byrådet kaldte dig på bronzetavler »beskytter«, ikke blot af byens egne borgere, men også af nabobyernes. Der blev rejst æresstatuer af dig, og du blev overvældet med hædersbevisninger, endog med beføjelser ud over selve byen. Dagligt blev der dækket bugnende borde til dine selskaber, og enhver kunne uden tøven bede om, hvad han trængte til, ja, stille sin tørst med, hvad han havde lyst til; der blev endda disket op med meget, som man ikke bad om. Selve din formue blev administreret omhyggeligt og trofast af dine hjælpere, så den strakte til de store udgifter. På den tid boede du i store, udsøgte huse med blændende badeanlæg, med ærlige terningspil, som man ikke skal foragte, med jagter og selskaber. I dine klienters, i medborgernes og tilsidst i folkemængdens omtale blev du kaldt den mest menneskelige, den mest rundhåndede og elegante lykkens yndling – hvad du også var! Mon overhovedet nogen dengang vovede at minde dig, Romanianus, om et andet, lykkeligt liv, det som alene er lykkeligt? Var der nogen, spørger jeg? Mon nogen kunne overbevise dig om, at du ikke blot ikke var lykkelig, men at du var så meget mere ulykkelig, som du ikke selv indså det? Men nu har den megen og store modgang, du har udstået, gjort det nemt at rette formaning til dig. Nu er der jo ikke brug for fremmede eksempler på, hvordan alt, hvad de dødelige anser for goder, er flydende og skrøbeligt og behæftet med uheld. Det har du erfaret så rigeligt, at vi kan overbevise andre ved at henvise til dig.

1.3 Men nu selve denne egenskab, som altid har fået dig til at ønske, hvad der er anstændigt og hæderligt, så du hellere ville være rundhåndet end rig, så du aldrig stræbte efter magt frem for retfærdighed og aldrig veg for modgang og frækhed – jeg mener: selve denne egenskab af guddommelig art hos dig, som er slumret hen i en slags søvn og dvale i dette liv, den har forsynet hemmeligt besluttet at vække med de forskellige hårde prø-

velser, jeg hentydede til. Vågn op, vågn op, beder jeg dig! og tro mig, du vil være taknemmelig over, at denne verdens gaver næsten ikke har bestukket dig med noget af den slags medgang, som indfanger de uforsigtige. De var allerede ved at indfange mig selv, mens jeg dagligt sang deres pris, hvis ikke smerter i brystet havde tvunget mig til at aflægge den oppustede beskæftigelse og søge tilflugt i filosofiens favn. Den nærer og plejer mig nu under den hvile, som jeg så stærkt har ønsket at opnå. Den har helt igennem befriet mig for den overtro, som jeg havde styrtet dig ud i sammen med mig selv. Den lærer nemlig, og det med sandhed, at vi slet ikke må dyrke noget, men tværtimod skal foragte alt, hvad vi ser med dødelige øjne, og alt, hvad nogen sans kan nå.³ Selv lover den at vise os den eneste sande og skjulte Gud og lader ham nu og da ligesom komme til syne gennem lyse skyer.

1.4 I den lever vores kære Licentius sammen med mig, fuld af iver. Han har helt omvendt sig til den, fra ungdommens tillokkelser og fornøjelser, i en grad så det ikke er for dristigt at vove at opstille ham som forbillede for hans far. Det er nemlig en filosofi, som ingen alder kan klage over at være udelukket fra at die af. Det er for at tilskynde dig til at holde ivrigere fast og drikke af den, at jeg har ønsket at sende dig en smagsprøve, selv om jeg godt kender din tørst. Gid det ikke er forgæves, at jeg håber, den må smage dig og så at sige være et pirringsmiddel! Jeg sender dig nemlig hermed en nedskrift af en diskussion, som Trygetius og Licentius har haft indbyrdes. Førstnævnte unge mand er lige blevet hjemsendt fra militæret, så ivrig og forslugen efter de store, hæderværdige videnskaber, som om det var for at kurere ham for hans modvilje mod fagene, den for en tid havde lagt beslag på ham. Der var derfor kun gået få dage efter, at vi var begyndt at bo på landet, da jeg ville opmuntre og begejstre dem til at studere og så, at de var endnu mere rede, ja ligefrem tørstige, end jeg havde håbet, så jeg ønskede at forsøge, hvad de i den alder var i stand til, navnlig da det lod til, at Ciceros bog *Hortensius* i høj grad havde vundet dem for filosofien. Jeg brugte sekretær for at undgå, at »i vind og vejr var ordene spildte«;⁴ jeg tillod ikke, at noget ord gik tabt. I denne bog vil du altså kunne læse de emner og synspunkter, som de to bragte frem, men også hvad jeg og Alypius sagde.